

Marija Mrvošević

Univerzitet u Melburnu

Australija

mrvarija@gmail.com

LJUBAV SVEOBUH VATNA o pesmama Teodora Lorenčića

Kada poetska zbirka započne rečima „Posvećeno svim ženama svemira“,¹ isprva možda zakolutate očima jer vas seća na patetiku, ali ako smo zaboravili šta je ljubav, onda smo svakako zaboravili šta je patetika. *Patos* (πάτος) na grčkom izvorno znači zanos, dakle, veliko uzbuđenje.² I nije li, u stvari, ono pravo osećanje koje krijemo i sami od sebe kada pročitamo ovu velikodušnu posvetu, upravo taj toliko do poda ugažen patos? To je osećanje koje nam otvara vrata u poeziju uzbuđljivu, dirljivu i patetičnu bez svoje patetike.

Tih i oprezan ton prve pesme, *Na ulicama Maribora*, uvodi nas u mnoštvo temeljnih motiva ovoga pesnika. Ali teme nisu oprezne. Erotsko se javlja već prvim stihom i onim kišnim „usnama“ koje kada viču, viču „sunce kroz duboko“. Motivi vode i vatre spajaju se u dodiru crvenih usana i neizbrisivo postaju Eros i Tanatos. Ovaj strastveni zagrljaj ne dešava se iza zatvorenih vrata – retko šta je kod jednog pesnika iza zatvorenih vrata. Sve je dato u pesmama svima da vide i oseće. Ljubav se ne krije. Oni su na ulici. Štikle su na ulici. Uzdisaji su na ulici. I to je potvrđeno tri puta, konkretizovano do te mere da ne može da se opovrgne. Bilo je u Mariboru, na „dugom trotoaru“, „u kolonadi uzdisaja“, i to „dvadeset devetog marta osamnaeste godine“. Ne tako davno. Premda pesničko Ja želi da sakrije ove detalje, govori ih direktno ljubljenoj ženi i insistira na tome da „niko to ne sme znati“, jer se oni, u stvari, „nikada nisu sreli“, niti se uopšte i poznaju. I to bi ostala tajna da nije pesnika. Jer on to jeste doživio i on se ispoveda. Kako drugačije razumeti ispovedni

¹ Svi navodi su iz: Lorenčić, Teodor. 2019. *Neke druge pesme*. Beograd: Nova POETIKA.

² Zagajac, Milivoje. 2004. *Rečnik = Lexicon : grčko-srpski, srpsko-grčki = elleno-serbikon, serbo-ellenikon*. Beograd: Prosveta.

ton i dnevnički tačno određeno mesto i vreme ovog događaja? On se desio tada, ali on postoji i sad. I uvek će postojati. Ne samo zato što ga mi čitamo, već zato što je tu i kada se korice knjige spuste. Ova pesma je samo beleška o tome, jedna štikla na trotoaru, jedno štiklirano polje pored istorijskog događaja. Događaja toliko istorijski važnog pesničkom Ja, te iako tvrdi da želi da ga sakrije – on to ne čini; dozvolio je pesniku da ga obelodani. Istorija se ne sme kriti. Zato je tu pesnik.

Pesma *Na ulicama Maribora* formalno je oblikovana kao strastveni zagrljaj ljubavi i smrti, tako joj je određeno već prvim stihom. Ako je ovo prva pesma zbirke, onda je to erotska ljubav u hijazmu sa oprostajnom ljubavi predstavljenoj u pesmi *Oprosti mi*, koja nosi sopstvenu posvetu, i to Sandri, ženi među svim ženama univerzuma. *Na ulicama Maribora* jeste prva pesma ove zbirke, ali nije prva pesma ove knjige. Ukoliko pažljivije pogledamo korice, na poleđini naslovne strane uočićemo jednu koja može isprva da promakne. Premda je to pesma koji pripada zbirci *Antilutanja*, njom, u stvari, započinju *Neke druge pesme* i time se stvara neraskidiva veza između ove dve pesničke zbirke. S tim na umu može se reći da su sve pesme koje prate *Tišinu* u senci te tišine, a ona je prepuna zvuka i osećanja: „To je zvuk/ zaboravljen/ u/ koraku/ ispred/ tebe.“ Kao takva, ona neodoljivo podseća na samoću opisanu u pesmi *Kakva je to bolest*, te na taj način obaveštava svoju povezanost i sa pesmama u kojima je prisutan naboj negativnih osećanja prema domovini, te naravno i u ostalim ljubavnim pesmama, jer sve kod Lorenčića proističe iz ljubavi, makar ona bila i prikazana kao mrtva.

Ljubav koja umire nikada nije ljubav pesničkog Ja, niti samog pesnika. Njegova ljubav je večna i sveobuhvatna. Jer, u *Oprosti mi* Tanatos je uništio samo njenu ljubav („Tvoja ljubav ostala je ležati mrtva“, „Tvoja ljubav postala je prazna kolevka“), dok su pesme *Nema vas više*, *Šesta Mojsijeva knjiga* i *Tragedija na Balkanu* reprezentativni primeri mrtve ljubavi domovine.

Nema vas više krije u sebi važne zagonetnosti – za koga je ljubav otrov i otkud jedno takvo osećanje u biološkom? Pesnički glas progovara oštrije i burnije nego u prethodnim pesmama. Opscene reči i teške optužbe oslikavaju svu bol neuzvrćene ljubavi. Retka je žena koju pesnik nije uspeo da obasja ljubavlju, ali čini se da je ona od koje je najviše želeo da dobije ljubav upravo domovina. A za nju, odnosno za kolektiv, koji se u pesmi javlja kroz zamenicu „vi“ – ljubav je otrov. I to što su ga „ostavili u divljini“ zverima, to što su

usloveli uzvišeno osećanje valkirskim prohtevima, najveća je izdaja sveobuhvatne ljubavi.

U *Šestoj Mojsijevoj knjizi*, protkanoj biblijskim motivima, te i filozofskim temama, nalazi se važan ključ koji otvara vrata ka boljem razumevanju pesme *Nema vas više*. Stihom „Ja sam ljubav“ bez sumnje je odgonetnuta priroda prisustva ljubavi u krvi pesničkog Ja. Krv nije voda, kaže stara poslovice. Istina, ni u ovom slučaju krv nikako nije voda. Ako je voda život, krv je smrt. Ako je ljubav Eros, krv je Tanatos. Potvrdu ovome vidimo u pesmi *Tragedija na Balkanu*: „Plačem bez suza/ Sve je isplakano/ Krv je crna gusta/ i navikla je na ubijanje.“

Tragediju na Balkanu sam pesnik je odredio kao baladu. I po brojnim svojim osobenostima, ona zaista i odgovara toj književnoj vrsti, a posebno tipu angažovane balade, „koju je razvilo naročito pjesništvo 20. st.“³ Ipak, ono što posebno odlikuje ovu pesmu jeste duboka tuga nad smrću čoveka, nad gubitkom ljubavi. To je svojevrsan i, pre svega, savremeni plač. Jer, „plač je, zapravo, književna varijanta tužbalice, kojom se oplakuje smrt ili pogibija određene ličnosti ili kakav drugi tragičan događaj“,⁴ a ima li šta tragičnije od smrti ljubavi i prolivanja krvi kao posledice toga? Upravo iz tog razloga može se reći da je svako – i učesnik i napadač i branilac i posmatrač (ali ne i nevin jer nevinih u ratu nema) – dakle, baš svako je „beskućnik ljubavi/ posle rata“. Niko nije ustao u odbranu ljubavi, jer „svi smo mi nekome dušmani.“ A najviše od svih beskućnik ljubavi je sam pesnik. U tom trenutku, i u svakom trenutku, on postoji i on kaže: „Prošao sam ja sve bitke.“ S jedne strane, taj sveobuhvatni pesnik visoke osećajnosti ovde i sada i uvek ispoveda svoj najveći greh – izdao je ljubav, izdao je sebe. S druge strane, zaključno, on se usudio da opovrgne sopstvene reči: „Samo sam ja stari jadni pesnik/ Ništa drugo/ Samo sam ja stari jadni general ljubavi/ Ništa drugo.“ Da li je pesničko Ja oprostilo pesniku taj ispad u iskrenost? Koji je od ova dva trenutka bliži istini? Pesničko Ja uvek želi da sakrije činjenice o sebi, ono je povučeno i krije se iza reči, ali pesnik upravlja njime i ne dozvoljava takvo sknavljenje istine. I jedna i druga izjava su tačne, jer ljubav prašta. Lorenčić napokon razbija sve zidove i postaje pesničko Ja. Bez istine nema ljubavi, zato toliko odzvanja ono: „Sada znate“. U tom stihu skupljene su sve istine o pesniku, a pesnik je ljubav. Van sveta zbirke, Lorenčić živi vođen ljubavlju: „Ljubav je

³ Živković, Dragiša et al. 1986. *Rečnik književnih termina*. Beograd: Nolit.

⁴ Isto.

izvor poezije od kako ima poezije.“⁵ I kao da to nije dovoljno protutnjalo hodnicima shvatanja, sledi razoružavajući završetak visoke tajanstvenosti: „Ukopajte me/ Ne stavljajte spomenik/ Ime moje ne spominjite/ Samo zapamtite/ Deco moja/ Zapamtite// Pre rata.“ Pesnik ne traži da njega pamte, te poput Andrićevog vezira Jusufa,⁶ Lorenčić briše svoje ime iz istorijskog pamćenja, ali dela ljubavi ostaju. Najvažnije je setiti se toga – pre rata.

Zbirka je podeljena na osam ciklusa i dva haiku odeljka. Oni su tu da rasterete duh od nagomilanih osećanja koja prate sve pesme koje im prethode (*Tragedija na Balkanu!*), a naročito pesme iz **Nade** i **Sreće**, ciklusa koji svojim imenom umeju da zavaravaju očekivanja.

Problematika pesničkog glasa dobila je prividno razrešenje *Tragedijom na Balkanu*, zbog toga je i bilo moguće naredni ciklus započeti rečima: „Pesnici se ne rađaju zlato moje“ i pesmom *Pesnici prestanite*. Paradoksalni položaj pesnika, koji su istovremeno u određenim prostorijama, ali isto tako i „apsolutno nigde“, nagoveštava njihov istinski prostor – između. To nije velika novina. Poznata je pesma našeg Kostića *Među javom i med snom*,⁷ a setićemo se i našeg Lalića, kod koga se sve zbivalo na granici vidljivog i nevidljivog,⁸ ali naš Lorenčić radi nešto što se, čini mi se, mnogi ne usuđuju da urade. On protivreči samom sebi. Ovo nije samo posledica neumornog natezanja pesnika i pesničkog Ja. Jer, kada se za nešto kaže da je „neizrecivo“, teško je o tome govoriti bez protivrečnosti. Pošto je za Lorenčića „ljubav izvor poezije od kako ima poezije“, a pesnik je „ono neizrecivo u ljubavi“ i „izvor izvorske vode“, nije li onda sam pesnik, u stvari, izvor ljubavi? Ta međa na kojoj se nalazi pesnik više nije međa između nečega i ničega, nekakav limbo neutralnog postojanja, već je to pozicija koja mu omogućava da ujedno bude i izvor ljubavi i ono što iz ljubavi izvire. Bez takvog položaja ne bi bilo moguće u prethodnoj pesmi izreći s takvom sigurnošću i čvrstinom: „Ja sam ljubav.“ U *Pesnici prestanite* samo je potvrđeno sve prethodno rečeno.

⁵ Medaković-Topalović, Mia. 2019. „Poslednji pesnik Jugoslavije“. *RYL. Refresh Your Life* 56: 33–37. Web. 29. januar 2020.

⁶ Andrić, Ivo. 2017. *Priče*. Beograd: Laguna, 90.

⁷ Kostić, Laza. 2009. *Svetska ruža*. Beograd: Srpska književna zadruga, 34.

⁸ Jovanović, Aleksandar. 1997. „Ivan V. Lalić ili visoka mera pesničke umetnosti“. *Dela Ivana V. Lalića*, knj. 1.

Ostale pesme ciklusa *Nada* govore o ljubljenim ženama. Prisutnost ljubavnika izjednačena je sa njihovom neprisutnošću. Gde imamo *To su ti dobri rituali*, pesmu punu sadašnjosti i miline, imamo i *Tebi je lako*, u kojoj je „glupi čošak grada“ u vezi sa nigdinom, a sve zbog neispunjene nade. Ovakve opozicije se javljaju i na nivou same pesme. U pesmi *Strastnica mladosti moje* žena je prisutna i on je prisutan, ali oboje u različitim vremenima. Ona je deo prošlosti samo u svome svetu, u njegovom ona je uvek tu jer on „nikada neće to zaboraviti“. Nada je usmerena ka ljubavi i sećanju. Proticanje mladosti je vredno uz voljenu osobu. Cvetovi koji padaju simbol su toga.

Sreća nam donosi nove predstave ljubavi. „Kada su filozofa, taoistu Zhuang Zija (350 p.n.e.) pitali gde je Tao, rekao je: 'pa i ovde u ovoj hrpi đubradi je.' Znači inspiracija je svugde.“⁹ Ova Lorenčičeva izjava bliska je opisu ljubavi u pesmi *Ništa to*, i premda je pesnik u intervjuu odgovarao na pitanje o inspiraciji, nije greška ako pomislimo da je ujedno odgovarao i na pitanje o ljubavi. Jer samo na taj način ljubav može biti i „pogled klošara“ i „mrtva ptica“ i „oleander otrovni“, a da se potvrdi kao sveobuhvatna. Da nije i deo Tanatosa, ljubav ne bi bila sveobuhvatna, a ako nije sveobuhvatna, onda to i nije ljubav već „hipokrizija“, „duhovna gastronomija“.

Sa ženom zbirka počinje, sa ženom se i završava, i to na francuskom, jeziku ljubavi, ali pogrešićemo ako pomislimo da su žene pesnikove muze. U *Nekim drugim pesmama* žena koja se voli je: „krasotica“, „ljubavnica“, „lepotica“, „blud bludnosti“, ali i: „jaran“, „filozofija“, „majka“, „zavičaj najzavičajniji“, sama „ljubav“, i nikada, nikada „kurva“ („da si kurva ne bih te ni znao“). Razbludnost nije nešto što se vezuje za „kurvu“, jer u *Pismu majci* majka je predstavljena kao „razbludnica malih radosti života“. S druge strane, muze koje su naizgled uzvišena bića, boginje različitih nauka i umetnosti,¹⁰ dolaze svakom pesniku koji ih pozove. Stoga i ne čudi što je muza u Lorenčičevoj poetici pogrdna reč. Šumska nimfa, je dno niže božanstvo, ali biće blisko prirodi samoj,¹¹ odabrala je samo njega. Motiv prirode javlja se već od prve pesme, a voda je jedan od najzastupljenijih oblika u kojima se ostvaruje. Bilo da je reč o suzama (*Zagrebački nokturno*), o reci (*Nisam ja Sarajlija*), ili, najčešće, o kiši (*Mostar/ Pero Zubac/ Ja*), voda je u uskoj vezi sa ljubavlju. Čini

⁹ Medaković-Topalović, Mia. 2019. „Poslednji pesnik Jugoslavije“. *RYL. Refresh Your Life* 56: 33–37. Web. 29. januar 2020.

¹⁰ „The Muses“. *Greek Mythology*. Oktobar 1997. Web. 29. januar 2020.

¹¹ „Ash Tree Nymphs“. *Greek Mythology*. Oktobar 1997. Web. 29. januar 2020.

se da koji god motiv uzmemo u obzir, a deo je ove pesničke zbirke, na neki se način može povezati s ljubavlju. I nismo daleko od istine. Čak i sama mržnja stoji u ovoj zbirci uz najuzvišenije osećanje. U pesmi *Zlato moje* u stihu „ko te voli i ko mrzi“ veznički spoj ostvaren je ne suprotnim veznikom već upravo onim koji sastavlja. Pesa *Legionar ljubavi* otkriva nam na koji način su ljubav i mržnja povezani. Ljubav se ovde stavlja u istu ravan sa izmetom i pesničko Ja naizgled odbacuje to osećanje. Međutim, ono što se zaista odbacuje jeste licemerna ljubav domovine. Zbog toga je moguće postati „ljubav mržnje vaše“, jer kada je neko u potpunosti prihvatio ljubavi kao svoje bivstvo, onda sva negativna osećanja usmerena ka sebi može unutar sebe preokrenuti u ljubav.

Bol dolazi na kraju. Svaka ljubav koja započne nadanjima i čekanjem neumitno se završi u bolu, kako nam poručuje forma ove pesničke zbirke. Ali njen sadržaj nosi vedriju poruku.

Završna pesma je pesma praštanja. Tek onaj koji oprost drugome sposoban je da traži oprost. I tu se otvaraju vrata ljubavi i čitanje zbirke može ponovo da počne, sada vođeno novom spoznajom – ljubav će uvek prevagnuti.